WEBINAR 1. MIGRACIONS I REFUGI. CATALÀ. EMISSIÓ: 30-9-2026 (transcripció)

Ponents: Eva Gaudes i Marta Montesinos

1. Benvinguda i qüestions pràctiques (00:00 - 03:20)

Presentadora (IDP-UB):

Bona tarda a tothom. Us dono la benvinguda en nom de l'IDP a aquest cicle de webinars titulat *Migracions i refugi: sensibilització i eines crítiques per al professorat*.

Abans de començar aquesta primera sessió, us he de comentar algunes qüestions pràctiques:

- S'enregistraran les tres sessions: aquesta i les dues següents. Si us plau, necessitem que les càmeres i els micròfons estiguin apagats.
- La participació serà a través del xat o de les reaccions de Zoom.
- Per dur a terme aquestes sessions comptem amb un equip format per Eva Gaudes i Clarasó (professora de Geografia i Història de l'Institut Montserrat Roig de Terrassa), Marta Montesinos Fernández (mestra de l'Escola Splai de Barcelona) i Humbert Burcet (ELIC dels serveis educatius de l'Hospitalet de Llobregat), membres de la Xarxa d'Educadores i Educadors per una Ciutadania Global.

En aquesta sessió d'avui (30 de setembre) tractarem el procés migratori des del vessant educatiu i social, així com recursos didàctics per a l'aula. La segona sessió (7 d'octubre) abordarà la realitat migratòria global i l'impacte als centres. La tercera (14 d'octubre) farà una reflexió crítica sobre el rol docent i com esdevenir comunitats d'acollida. Per a la certificació de 5 hores (ATRI) cal haver assistit a les tres sessions i tenir-hi una participació activa.

2. Introducció i lectura de l'àlbum il·lustrat (03:20 - 07:03)

Marta Montesinos:

Començo compartint pantalla. Volíem encetar la sessió amb una petita lectura de l'àlbum il·lustrat *El país dels ocells sense ales*, de Nadia Ghulam:

«De sobte van començar a arribar esbarts d'ocells alats atrets pel que els havien explicat els qui havien vist aquell país paradisíac. Hi havia ocells alats de tota mena: càndids i maliciosos, imberbes i bigotuts, d'un sol color i de molts colors. Deien meravelles de tot allò que veien: gaudien de l'ambient perfumat, es banyaven en les

aigües tranquil·les dels rius i picotejaven les fruites d'arbre en arbre. S'anaven apoderant de tot...»

Nadia Ghulam és una activista afganesa. Aquest llibre parla de migracions, guerra i refugi. La literatura és clau per generar reflexió no només des de la llengua, sinó des dels valors, la història i la geografia: generar reflexió per arribar a sentir, comprendre i, finalment, actuar. Aquest material forma part del projecte lector disponible al web de Kaidara.org.

3. Índex i dinàmica inicial d'aula (07:04 - 14:25)

Eva Gaudes:

L'itinerari d'avui serà:

1. Què ens mou a ser aquí.
2. Aclarir i consensuar conceptes (migrant, refugiat).
3. Identitats socials múltiples i exemples pràctics.
4. L'eix central: *Tots som migrants* (l'arbre migratori).
5. Grans processos migratoris i recursos d'aula.

Marta Montesinos:

Comencem amb un «termòmetre d'aula» amb etiquetes/afirmacions:

1. **Com a docent, em sento preparat/da per treballar temes relacionats amb les migracions a l'aula?** (Respostes: majoritàriament expressen ganes d'aprendre i que la formació sempre va bé).
2. **Conec bé la diferència de conceptes entre ser refugiat i ser migrant?** (Molts polzes amunt al xat).
3. **Les migracions han format part de la meva història personal o familiar?** (Nombroses respostes afirmatives; molts esmenten orígens dels avis).
4. **Crec que les informacions que rebo sobre migracions estan condicionades pels mitjans de comunicació o xarxes socials?** (Respostes unànimes: «totalment»).

Aquesta activitat permet sondejar el punt de partida i consensuar un llenguatge comú.

4. Marc conceptual: Persona migrant vs. Refugiada i Asil (14:26 - 25:44)

Eva Gaudes:

- **Persona migrant (UNICEF / ONU):** Persona que es trasllada a un país o regió diferent del seu lloc d'origen per establir-s'hi temporalment o definitivament (estada superior a un any). S'emfatitza la llibertat individual de mobilitat; no va lligada únicament a la catàstrofe o la desesperació, sinó també a motius de feina, educació o reagrupament familiar.

Marta Montesinos:

- **Factors d'expulsió (*push*) i atracció (*pull*):** No només s'ha d'analitzar per què es marxa d'un indret (conflictes, pobresa), sinó també quins factors atreuen cap a uns altres (clima, seguretat, oportunitats; per exemple, la costa mediterrània per a jubilats europeus).

Eva Gaudes:

- **Persona refugiada (Convenció de 1951 / ACNUR):** Persona amb temor fundat de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, grup social o opinions polítiques, o que fuig de conflictes armats i violència generalitzada. Implica drets com l'autorització de residència, documents de viatge i permís de treball.
- **Dret d'asil:** Protecció duradora que un estat concedeix davant la persecució d'un altre estat; implica no ser retornat de manera forçosa. El refugi pot ser una protecció transitòria, mentre que l'asil té caràcter durador.

Marta Montesinos (Recursos):

- *Pastilles per a la memòria* (Kaidara / Oxfam Intermón): Recurs que posa el focus en el trànsit migratori (el camí i les seves vivències).
- *Las palabras importan* (ACNUR): Càpsules audiovisuals amb preguntes clau i propostes didàctiques per a secundària.

5. Identitats socials múltiples (25:45 - 30:30)

Marta Montesinos:

Cap persona es defineix per una sola etiqueta; som un mosaic canviant.

- **Metàfora del cub de Rubik:** En moure una peça, canvia la configuració general. El fet de ser migrant no esborra les altres identitats.
- **Teories de referència:**
    - Teoria dels avantatges i desavantatges socials.

    - **Interseccionalitat (Kimberlé Crenshaw):** Les diferents condicions (gènere, classe, raça, etc.) es creuen i generen situacions singulars de vulnerabilitat o privilegi.
    - **Perill de la identitat única (Amartya Sen):** Reduir una persona a una sola dimensió condueix al binarisme perillós del «nosaltres contra ells».

6. «Tots som migrants»: activitats didàctiques (30:31 - 40:00)

Eva Gaudes:

- **L'arbre migratori genealògic invertit:** L'alumnat situa el seu propi origen i traça cap enrere el dels pares i avis. Permet detectar que gairebé tothom prové de desplaçaments interns o internacionals, combatent així la indiferència i l'oblit de la memòria familiar.

Marta Montesinos:

- **Exemple motivador (l'arbre de la Rosalía):** Analitzant referents coneguts, s'observen trajectòries creuades (Galícia, Cuba, Astúries, Catalunya). Serveix com a fil conductor per connectar històries familiars amb grans esdeveniments històrics («anar a fer les Amèriques», crisis econòmiques, migracions interiors).
- **Passaport d'històries i camins:** Activitat per recollir dimensions de la pròpia trajectòria vital més enllà del lloc de naixement.
- **La cursa d'oportunitats i privilegis:** Joc de simulació on cadascú rep un rol fictici (estudiant de classe mitjana, treballador agrari, família benestant, venedor ambulant) i avança passes segons pugui o no exercir determinats drets quotidians. Genera consciència sobre l'equitat i les barreres socials.
- **Pluja d'idees d'estereotips:** Identificació i agrupament a la pissarra de prejudicis habituals per deconstruir estigmes i etiquetes socials.

7. Adaptació a Secundària i dinàmica vivencial de desigualtat (00:40:00 - 00:42:40)

Eva Gaudes:

Abans d'entrar en el tema de «tots som migrants», vull insistir que aquestes activitats no són només per a primària: des de la secundària (a tutoria, cultura i valors, ciències socials o llengües) es poden adaptar perfectament. Per exemple, amb el projecte *Llengua per la pau*, creat per treballar valors i drets humans en llengües estrangeres.

Una dinàmica vivencial molt potent consisteix a tenir els alumnes fora de l'aula tancada. A través del vidre veuen que hi ha una taula decorada amb un bon pica-pica (entrepans, galetes, patates) i altres taules disperses amb molt poques coses. A l'atzar, per número, es decideix qui seu a la taula gran i qui a les altres, amb la norma que ningú no es pot aixecar i cadascú només menja del que disposa a la seva taula. De seguida vivencien el que és la desigualtat i la injustícia entre rics i pobres. El coneixement vivencial construeix conceptes d'una manera molt més profunda.

8. Recorregut històric dels grans moviments humans (00:42:40 - 00:53:22)

Eva Gaudes:

Històricament, tots som migrants:

- **Prehistòria:** La sortida de l'*Homo sapiens* d'Àfrica i el poblament progressiu del planeta; després, l'expansió bantú i els moviments durant l'edat dels metalls.
- **Antiguitat i Edat Mitjana:** Les migracions dels pobles germànics i asiàtics (els anomenats «bàrbars» pels romans) que van transformar les fronteres de l'Imperi Romà.
- **El comerç triangular i l'esclavitud:** El tràfic atlàntic d'esclaus. Cal recordar que els europeus no capturaven directament a l'interior, sinó que compraven presoners a les factories costaneres aprofitant guerres entre clans. Una tercera o quarta part moria durant la travessia transatlàntica (com reflecteix el film *Amistad* de Spielberg). S'esmenta el contrast amb Bartolomé de las Casas (qui defensava els drets dels indígenes americans, però no dels esclaus negres; es recomana el text llegit per Viggo Mortensen a YouTube).
- **Segles XIX i XX:** La gran emigració europea cap a Amèrica (més de 50 milions de persones buscant la «terra d'oportunitats», sovint en condicions d'amuntegament i creant guetos). Després de 1914 i durant la Segona Guerra Mundial, la fam, la pressió demogràfica i la guerra van provocar èxodes de més de 20 milions de desplaçats a Europa.
- **Guerra Freda i deportacions forçades:** La divisió del teló d'acer i els dos models econòmics. Les deportacions forçades sota Stalin, Ho Chi Minh o Sukarno per desarticular identitats locals i sotmetre la població (referències a *El violinista a la teulada* i *La rebel·lió a la granja* d'Orwell).
- **La partició de l'Índia (1947):** Un dels èxodes i desplaçaments forçats més sagnants de la història recent, arran de fronteres artificials que van deixar milions de musulmans i hindús a costats oposats amb greus matances posteriors.

9. Causes estructurals de les migracions actuals (00:53:23 - 00:59:06)

Eva Gaudes:

- **Mediambientals:** Canvi climàtic, manca d'aigua, desertificació o contaminació per explotacions mineres (especialment a l'Amèrica Llatina).
- **Polítiques:** Conflictes armats, persecució ideològica o discriminació a col·lectius concrets com el col·lectiu LGTBI; fragmentacions d'estats com l'antiga Iugoslàvia.
- **Econòmiques i d'asil:** Famílies que s'ho juguen tot per enviar els joves o dones embarassades en pasteres cap a les Canàries buscant un futur viable.
- **Demogràfiques:** El contrast entre països envellits amb taxes de natalitat baixíssimes (Japó, Europa) que necessiten població activa per sostenir les pensions, i països del Sud global amb una forta pressió demogràfica.
- **Vulnerabilitats i drets humans:** Xarxes de tràfic d'éssers humans, explotació, turisme sexual i matrimonis forçats infantils. Alhora, es recorda la mobilitat lícita de joves universitaris que emigren a l'espai Schengen buscant millors oportunitats.

10. Anàlisi comparativa d'imatges d'èxodes (00:59:07 - 01:04:18)

Eva Gaudes i participants: Projecció i debat d'imatges històriques i recents per reconèixer la universalitat del refugi:

- **Síria:** Persones creuant tanques de filferro d'espinar.
- **Ucraïna:** Èxode cap a la frontera de Polònia amb maletes de rodes i mascaretes.
- **La platja d'Argelers (1939):** El camp de refugiats republicans catalans i espanyols a la sorra, on una simple galleda o gibrella era un tresor.
- **«La Desbandá» (1937):** La massacre i fugida de civils per la carretera de Màlaga a Almeria durant la Guerra Civil.
- **Congo / Nigèria i la Franja de Gaza:** Èxodes actuals a través de corredors humanitaris.

11. Experiències pràctiques d'aula (01:04:19 - 01:16:30)

Marta Montesinos – Biblioteques humanes (*Human Libraries*):

- Projecte originat l'any 2000 a Copenhaguen: la biblioteca és l'espai escolar, els llibres són persones amb una vivència migratòria i els lectors són els alumnes que conversen en un diàleg respectuós.

- Permet passar de conceptes abstractes a posar-hi rostre i desmuntar prejudicis.
- Adaptació propera: Celebració del Dia dels Avis, on familiars expliquen la seva història migratòria a l'aula.

Eva Gaudes – Rutes de fugida i memòria a la Segona Guerra Mundial:

- Activitat a partir d'una fotografia d'infants sols en un transatlàntic mirant l'Estàtua de la Llibertat.
- Es treballen les emocions (por, incertesa, esperança) i la figura dels «passadors» que ajudaven a travessar els Pirineus amagant infants en orfenats o modificant documents (cas de Michael Margossis).
- Treball en grups de reflexió durant 20 minuts per debatre per què van haver de fugir i qui els va ajudar.

12. Maleta de recursos didàctics (01:16:31 - 01:20:33)

Marta Montesinos:

- **Kaidara:** Guia lectora des d'infantil fins a postobligatòria, el llibre *Obligados a partir* i la proposta *Cançons sense fronteres*.
- **Metges del Món (Euskadi):** Guia de terminologia antiracista amb recursos visuals (memes) i tallers de rap per connectar amb els adolescents.
- **EducaPlay:** Creació de passaparaules a partir del vocabulari treballat.
- **ACNUR:** Materials didàctics i maletes pedagògiques per a diferents edats.

13. Torn obert de preguntes i cloenda (01:20:34 - 01:28:00)

Intercanvi docent: Es destaca la importància del treball en xarxa per trencar la soledat del professorat a les aules.

Adaptació a Educació Infantil (0-3 i 3-6 anys): Davant la pregunta d'Ernest Vila, les ponents expliquen com abordar-ho:

- Votacions visuals i lúdiques amb boles de colors (verd/vermell) dins de caixes transparents per opinar sobre situacions quotidianes.
- Planisferis a l'aula amb els punts d'origen dels infants.
- Convidar les famílies a explicar contes tradicionals en les seves llengües maternes o ensenyar jocs tradicionals dels seus països.
- Projectes d'Aprenentatge Servei (APS) a secundària connectats amb la gent gran.

Comiat: Agraïments als assistents i convocatòria per al segon webinar (7 d'octubre), dedicat al dol migratori, l'aculturació, la inclusió escolar i la desinformació (*fake news*).